

Socialdepartementet
s.remissvar@regeringskansliet.se

Yttrande över Narkotikautredningens slutbetänkande – Vi kan bättre. Kunskapsbaserad narkotikapolitik med liv och hälsa i fokus, SOU 2023:62

Er beteckning: S2024/00085

Sammanfattning

Länsstyrelsen Västernorrland är i huvudsak positiv till de förslag och överväganden som utredningen lämnar i slutbetänkandet, men delvis oenig gällande ändring av det övergripande målet. Länsstyrelsen väljer att yttra sig över de delar som har mest koppling till ANDTS- och brottsförebyggande samordningsfunktionernas uppdrag och förutsättningar, samt de förslag och överväganden som bedöms påverka länet och dess kommuner vad gäller det hälsofrämjande och förebyggande arbetet.

Länsstyrelsen Västernorrland emotser ett eller flera förstärkta uppdrag på området. De farhågor vi främst lyfter gäller kommunernas mottagarkapacitet och risken för att arbetet kanaliseras i stuprör snarare än brett och integrerat.

Avsnitt med förslag och överväganden som
Länsstyrelsen Västernorrland väljer att yttra sig
över.

14.1.2, 14.2.1 och 14.5.1 Om länsstyrelsen som stöd i
det narkotikaförebyggande arbetet, och att
föräldraskapsstöd bör göras tillgängligt för fler
föräldrar

Länsstyrelsen anser att utredningen har fångat situationen i länet på ett bra sätt. Sedan slutbetänkandet lades fram har länsstyrelserna dock inte fått förlängt uppdrag avseende den nationella

folkhälsopolitiken. Det, tillsammans med att det universella föräldraskapsstödande uppdraget avslutades vid årsskiftet 2022/23 och ersattes med ett brottsförebyggande föräldraskapsstödande uppdrag avseende socialt utsatta områden - vilket inte omfattar Västernorrlands län - har lett till att det nu saknas regionala samordningsfunktioner för viktiga skyddsfaktorer i det narkotikaförebyggande arbetet. Det saknas därmed funktioner på länsstyrelsen för ett än mer samordnat preventionstöd till länets kommuner, Region Västernorrland, civilsamhället och andra viktiga aktörer.

Då utredningen lägger fram vikten av fortsatta satsningar på föräldraskapsstöd anser Länsstyrelsen Västernorrland att ett likvärdigt universellt föräldraskapsstödande samordningsuppdrag och/eller ett förnyat uppdrag om samordning av folkhälsopolitiken till länsstyrelserna skulle stärka förutsättningarna för ett jämlikt och långsiktigt förebyggande och hälsofrämjande arbete lokalt och regionalt. Det är bra att Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFOF) har i uppdrag att fördela medel till kommuner och regioner för föräldraskapsstöd. Men länets aktörer uttrycker att de saknar den regionala samordningen med nätverk, kunskapsstöd och erfarenhetsutbyte som länsstyrelsen tillhandahöll inom ramen för det tidigare uppdraget, och länsstyrelsens roll som brygga mellan nationell och lokal nivå utnyttjas inte till fullo som det är nu. Ett likvärdigt samordningsuppdrag för alla länsstyrelser skulle också ge MFOF en likvärdig regional kontaktyta i alla län. Genom att utgå från the European Prevention Curriculum har vi bättre förutsättningar än någonsin tidigare att genomföra insatser som har visad effekt, och minska utrymmet för insatser som inte har förutsättningar för att fungera. Det inkluderar informationsinsatser om narkotika till olika målgrupper och arenor.

Vi ser också kopplingen till nya socialtjänstlagen och det tilläggs-PM om förtydligt brottsförebyggande ansvar som Länsstyrelsen Västernorrland nyligen lämnade in ett yttrande om. Vår bedömning är att mindre kommuner kan få svårt att implementera det föräldraskapsstödande arbetet mot normbrytande beteende om det inte finns något regionalt stöd.

Länsstyrelsen Västernorrland har en mycket nära samverkan mellan det ANDTS-samordnande och det brottsförebyggande samordningsuppdraget, med gemensamt nätverk och många gemensamma insatser för att överbrygga stuprör. Det möjliggörs av

att kommunerna i länet i hög grad också väljer att samordna sitt förebyggande arbete inom dessa områden. Ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete bedrivs utifrån den lägesbild som tas fram i kommunerna. Om kommunen bedömer att det finns andra mer angelägna områden att prioritera i en åtgärdsplan kan ANDTS-området komma att bli nedprioriterat, vilket försvårar samverkan mellan dessa områden på lokal och regional nivå. Kommunernas samordningsfunktioner har över tid fått allt fler områden att hantera inom sina tjänster och utrymmet för ANDTS minskar vilket är ett nationellt problem.

14.3.2 En treårig testperiod för nationellt stöd för förvaltning av metoder och arbetssätt

Länsstyrelsen Västernorrland vill understryka behovet av långsiktig förvaltning och vidareutveckling av kunskapsbaserade metoder. Vi är positiva till att relevant aktör får i uppdrag att under en treårsperiod utveckla strukturen för nationell förvaltning av ANDTS-förebyggande metoder enligt Folkhälsomyndighetens förslag. Länsstyrelsen ser även behov av att en del framtagna metoder vidareutvecklas och anpassas för att användning även ska vara möjlig i mindre kommuner med större geografiska ytor och avstånd, där förutsättningar och resurser skiljer sig från större städer. Ett exempel är metoden Krogar mot knark som avser att förebygga narkotikaanvändning i nöjesmiljöer.

Länsstyrelsen Västernorrland har varit en av de drivande länsstyrelserna i framtagandet av metoden Tillsammans mot illegala försändelser (se även avsnitt 14.5.3) och under lång tid varit tydlig med att vi på sikt önskar lämna över metoden till lämplig organisation för fortsatt förvaltning och vidareutveckling nationellt då det inte ryms inom den regionala samordningsfunktionen. Det är angeläget för metodens fortlevnad att glesbygdsperspektivet bibehålls, så att det är möjligt för mindre kommuner att arbeta utifrån de kunskapsbaserade bärande komponenterna i metoden. Vår förhoppning är att det blir möjligt att under den föreslagna treårsperioden överlämna ansvaret för Tillsammans mot illegala försändelser till en lämplig metodförvaltande organisation. Det kräver dock att det parallellt arbetas fram en permanent lösning som kan träda i kraft direkt efter testperioden så att det inte uppstår ett förödande vacuum för metoderna och ansvaret för dem.

14.5.3 Fortsatta satsningar på att begränsa tillgängligheten till narkotika

Länsstyrelsen Västernorrland, som varit och är drivande i arbetet med utvecklingen av metoden Tillsammans mot illegala försändelser tillsammans med de tre andra nordligaste länen (Norrbottens-, Västerbottens- och Jämtlands län) välkomnar utredningens övervägande om att ge länsstyrelserna ett särskilt uppdrag att framgent stödja relevanta aktörer utifrån den kunskap som genererats genom vårt arbete. Vi kan se på beslagsstatistik att postlagsändringen från januari 2023 som ger personal inom postförmedling möjlighet att kontakta polis vid oro för illegalt innehåll i en försändelse har lett till tiotusentals polisbeslag som tidigare inte var möjliga, och med en större andel i de polisregioner där samverkan kommit längst. Ett särskilt uppdrag vore angeläget, och i synnerhet till de fyra nordligaste länen, då pågående utvärdering, kvalitetssäkring, spridning och vidareutveckling för närvarande tar oproportionerligt mycket resurser för våra läns samordningsfunktioner inom ANDTS och Brottsförebyggande. Länsstyrelsen vill dock framhålla att en mycket viktig framgångsfaktor i arbetet är att Polismyndigheten då också får ett särskilt uppdrag på området, och motsvarande resurser för att samverka på lika villkor i hela landet. Vi bedömer att det skulle ge en mycket god effekt i att begränsa tillgången till narkotika.

14.5.4 Uppföljning av arbetet mot narkotikaanvändning inom nöjesmiljöer

Länsstyrelsen anser att uppföljning är en viktig del i kvalitetssäkring av förebyggande arbete och -metoder och ser positivt på alla sådana initiativ. Vi anser det viktigt att uppföljningen genomförs i olika typer av kommuner och inte bara storstadskommuner.

Narkotikaanvändning i nöjesmiljöer pågår i både stora och mindre kommuner. Den ojämlikhet som finns i vilka kommuner som har möjlighet att arbeta utifrån metoden Krogar mot knark året runt (ca 30 till antalet) riskerar att bygga in en bias i uppföljningen. En kartläggning bland de kommuner som inte använder metoden kan ge kompletterande information om vad som skulle behöva vidareutvecklas för att metoden ska vara användbar i fler typer av kommuner. Flera av länets kommuner uttrycker att det inte är en användbar metod för dem, då de har helt andra förutsättningar än storstadskommuner, med längre avstånd och begränsade polisiära resurser för samverkan. Även i detta arbete är Polismyndigheten en

avgörande aktör, och arbetets framgång bygger mycket på deras möjligheter att medverka.

15.3 Länsstyrelsernas roll i ett femårigt program för att förebygga narkotikaanvändning hos barn och unga 0 – 25 år

Länsstyrelsen Västernorrland ser positivt på den återupprättade ambitionsnivån som programmet innebär jämfört med tidigare år, och de extra resurser som tillförs länsstyrelserna för det utökade ansvaret. Det kunskapsstöd med mera som våra samordningsfunktioner tillhandahåller skapar förutsättningar för ett jämlikt förebyggande arbete i hela landet. I praktiken krävs det dock att i synnerhet de mindre resursstarka kommunerna får ökade resurser i form av faktiska medel till lokal samordning för att samla och fokusera krafterna lokalt och på riktigt förstärka mängden och kvaliteten av det individnära förebyggande arbetet med barn och unga. Mottagarkapaciteten varierar stort mellan kommuner, och vi har upplevt den bräcklighet som uppstår när lokala samordningsfunktioner inte ersätts under tjänstledighet, sjukdom eller vid pensionsavgång, eller där det ofta byts ansvarsområden. Det kan ta lång tid att bygga upp de strukturer som också snabbt raseras, och arbetet på länsstyrelsen med att ge extra stöd till vissa kommuner ur ett jämlikhets- och rättighetsperspektiv är påtagligt. Mottagarkapaciteten lokalt är en propp i stuprören som hindrar ett effektivt flöde av resursutnyttjande, erfarenhetsutbyte och strategisk samverkan.

Länsstyrelsen Västernorrland skulle allra helst se att den narkotikaförebyggande satsningen gällande barn och unga inkluderar alla bokstäver ANDT och S, i linje med den nationella strategin och med förutsättningar att arbetet bedrivs i bred samverkan mellan olika uppdrag och rättighetsperspektiv i syfte att överbrygga stuprör och skapa samordningsvinster som gör skillnad lokalt. Vi ser gärna att de aviserade medlen om 40 miljoner årligen tillförs som en dispositionsrätt för länsstyrelserna.

21.2.2 Om förslaget att förändra målet för narkotikapolitiken

Länsstyrelsen Västernorrland är oenig med utredningens förslag att målet för narkotikapolitiken som helhet bör ändras från ett samhälle fritt från narkotika till ett samhälle *med minskade skador av*

narkotika. Vi instämmer med behovet av och fokus på ytterligare skadereducerande åtgärder, men anser att föreslagen formulering i alltför låg utsträckning speglar ambitionshöjningen i utredningen som helhet, och även utifrån den nya nollvisionen avseende döda i narkotika- och läkemedelsförgiftningar i den nationella ANDTS-strategin.

Länsstyrelsen Västernorrland anser i första hand att nuvarande målsättning behålls och i andra hand att en målformulering i stil med *ett samhälle där ingen börjar använda narkotika, med minimerade skador av narkotika och narkotikaklassade läkemedel* bättre avspeglar den höjda ambitionsnivån och -inriktningen.

Utifrån barnkonventionen är Sverige ålagda att göra allt för att skydda barn och unga från att använda narkotika, utnyttjas i framställning och distribution med mera. Länsstyrelsen Västernorrland anser att Sverige kan fortsätta ha en vision för ett samhälle där ingen använder narkotika och ändå arbeta för att minimera de skador och stigma som uppstår av att människor blir beroende av det och/eller av narkotikaklassade läkemedel.

En förändrad målbild i enlighet med utredningens förslag skulle påverka grunderna för vårt samordningsuppdrag. Både den nationella ANDTS-strategin och föreslaget femårigt program har fokus på barn och unga. Vår bedömning är att just barn och unga skulle påverkas mest negativt om utredningens förslag till målsättning går igenom. När det gäller narkotika i form av nya psykoaktiva substanser finns det inte alltid forskning utan i alltför hög grad obduktionsrapporter och andra uppgifter från hälso- och sjukvården som får guida till vilka skador de ger akut och på sikt. Det framstår inte som etiskt försvarbart att exempelvis prioritera ner arbete mot nya substanser bara för att skadeverkningarnas potential är oklar.

22.2.1 Om översyn av narkotikastrafflagen

Länsstyrelsen Västernorrland anser det rimligt att göra en översyn av lagstiftningen, men vill samtidigt framhålla vikten av att låta genomförda förändringar utifrån denna utredning implementeras och se vilken effekt de får innan man går vidare med lagstiftningsförslag. En inneboende tröghet i implementering gör det svårt att bedöma det framtida behovet av justeringar i narkotikastrafflagen innan effekterna av nuvarande förslag fått fullt genomslag. Man bör också ta lärdom av de effekter, både avsedda

och icke avsedda, som kommer uppstå i Tyskland efter den lagändring som trädde i kraft den 1 april 2024. Sedan slutbetänkandet lades fram har även delstaten Oregon i USA som 2020 avkriminaliserade narkotikaanvändning och innehav beslutat om en återkriminalisering efter att ha utlyst ett nödläge på grund av skenande narkotikarelaterade dödsfall, och regeringen i Thailand överväger att riva upp beslutet från 2022 om legal cannabis för rekreativ bruk då problemen upplevs alltför stora.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av Landshövding Carin Jämtin med länsamordnare ANDTS-frågor Anna Karlsson som föredragande. I den slutliga handläggningen har också enhetschef Stina Esselström, brottsförebyggande samordnare Ulrika Viklund samt utvecklare för mänskliga rättigheter Jessica Wiklund medverkat.

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrift.

Kopia till

s.hc@regeringskansliet.se